

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Zpráva o konání konference 11. Symposium für Europäisches Familienrecht (11. Symposium Evropského rodinného práva) v Řezně

Ve dnech 4.–6. října 2012 se pod záštitou Univerzity v Řezně, německé Spolkové notářské komory a Spolkového ministerstva spravedlnosti konalo na půdě Právnické fakulty již jedenácté Symposium evropského rodinného práva, které má mezi odborníky na rodinné právo v Evropě velkou tradici a aktivní účast na něm je velmi prestižní. Tentokrát se konference po předchozím ročníku v roce 2010, kde ústřední tematikou byla tzv. předcházející plná moc (*Vorsorgevollmacht*) a ochrana práv dospělých v Evropě (*Erwachsenschutz*), vrátila k čistě rodinnému tématu. Téma letošního ročníku znělo *Kindesrecht und Eternkonflikt (Práva dítěte a rodičovský konflikt)* s tím, že na téma práv dítěte bylo pohlíženo v souvislosti s konfliktem mezi rodiči. Téma bylo zvoleno s ohledem na jeho vysokou aktuálnost a rozporuplnost, kdy konflikty mezi rodiči nemají často jednoznačné a rychlé řešení. Proto na konferenci zazněl i příspěvek z pomáhajícího oboru, psychologie, který se snažil osvětlit prožívání dítěte v rodičovském konfliktu.

Konference byla nesena ve velmi přátelském duchu, nicméně diskuze byly velmi odborné a někdy i emotivně zapálené.

Tato konference se již tradičně vyznačuje tím, že po referátech z pořádající země, Německa, se k tématu vyjadřují odborníci z vybraných evropských zemí. Téma konference se zaměřilo na posilující pozice dítěte v rodinném právu, kdy po přijetí základních lidskoprávních úmluv, se na dítě již nepohlíží jako na objekt působení rodičovských práv, ale jako na subjekt nadaný vlastními nezadatelnými právy. Z tohoto pohledu již bylo zajímavé sledovat v evropském srovnání, jaké postavení mají v rámci jednotlivých zemí mezinárodní úmluvy o lidských právech. V České republice se k této problematice vyslovil Ústavní soud v roce 2002 (nálež č. 403/2002) v tom smyslu, že mezinárodní smlouvy o lidských právech nemají jen aplikační přednost, ale že mají postavení na roveň ústavního zákona.

Prosazení právního postavení dítěte je zejména tehdy obtížné, pokud se rodiče dítěte dostávají do konfliktu. Z toho vyplývá, že zákonodárce nemá povinnost jen stanovit práva dítěte, ale současně musí zajistit jejich efektivní výkon. Dokud jsou rodiče při výkonu rodičovské zodpovědnosti schopni se dohodnout, stát do tohoto soukromého vztahu nevstupuje, s určitými výjimkami, zejména při rozhodování o výchově a výživě nezletilého dítěte, kdy i dohoda rodičů musí být schválena soudem. Proto v rodičovském konfliktu může dojít k tomu, že orgány, které o něm rozhodují (soud, OSPOD, znalec), se soustředí na tento spor a uplatnění práv dítěte ustupuje do pozadí. Jako rámec pro příspěvky byly stanoveny některé problematice okruhy, které se týkají rodičovských sporů. Jednak šlo o spory při výkonu rodičovské zodpovědnosti, zejména při podstatných záležitostech při výchově dítěte, změně pobytu, volbě školy, povolání, problematika medicínských zákroků apod. Dále šlo o konflikty při zániku partnerství rodičů, ať již při rozvodu nebo při rozchodu. Jako velmi problematická otázka se v praxi jevílo stanovení a zejména prosazení styku rodiče s dítětem po rozvodu a s tím související otázka, zda je povinností oprávněného rodiče styk vykonat a jak postupovat v případě nesouhlasu dítěte. Velmi emotivní diskuse se vedla po příspěvcích německého a rakouského představitele, kde sice je již pravidlem, že rodiče i po rozvodu mají i nadále společnou rodičovskou zodpovědnost, nicméně, soud může rozhodnout i o koncentraci rodičovské zodpovědnosti jednoho rodiče, a zejména rakouská kolegyně referovala o tom, že k tomu dochází zejména v případech, kdy se rodiče nemohou dohodnout na výkonu rodičovské zodpovědnosti (*elterliche Obsorge*). V Rakousku mají za to, že je v zájmu dítěte, aby rodičovskou zodpovědnost měl jen jeden rodič a ten o něm bez sporů rozhodoval. Tuto alternativu si již v České republice nedovedeme představit, když bezvýjimečnou společnou rodičovskou zodpovědnost obou rodičů po rozvodu manželství, máme již od roku 1950.

Na konferenci byly také diskutovány „moderní“ formy řešení rodinněprávních konfliktů.

Zdravic a úvodních slov se ujali rektor Univerzity Regensburg Prof. Dr. Thomas Strothott, proděkan Právnické fakulty v Regensburgu Prof. Dr. Tonio Walter, Dr. Daniela Goerdeler z německého Spolkového

ministerstva spravedlnosti a konečně mentor setkání v Regensburgu a autor významné německé učebnice rodinného práva, *prof. Dr. Dr. h.c. Dieter Schwab*.

Jednání zahájil svým vystoupením odborník na rodinné právo, právní historii a církevní právo *Prof. Dr. Martin Löhnig* z pořádající univerzity. Hovořil zejména o problematických aspektech výkonu rodičovské zodpovědnosti u nesezdaných párů (otec je nositelem rodičovské zodpovědnosti jen v případě, pokud matka s tím vysloví souhlas) a o procesním právu dítěte podat návrh na zahájení řízení o přiznání rodičovské zodpovědnosti jednomu z rodičů.

Dále pokračovala *Dr. Babette Stadler-Werner*, psychologka vyučující na Univerzitě v Řezně, která představila teorii přilnutí (teorie attachmentu, původně autor John Bowlby). Popsala, že prvky vazbového chování (attachment behaviour) ze strany dítěte jsou vyhledávání tělesné blízkosti pečovatele, orientování se v prostoru a emoční projevy jako pláč, křik a úsměv. Tyto projevy vyvolávají na straně pečovatele specifickou odpověď (hlazení, mluvení, krmení apod.), která u dítěte odstraňuje z ohrožení. V takovém případě vzniká tzv. bezpečná vazba (secure attachment). Hovořila také o tom, že pokud však chování pečující osoby je vyhybavé nebo nekonzistentní, vzniká některý z typů tzv. nejisté vazby (insecure attachment), již odpovídá vznik jiných strategií chování u dítěte, například negativní intenzivní chování. V souvislosti s těžkým rodičovským konfliktem vyjádřila přednášející naději, že právě teorie přilnutí může těmto dětem pomoci se do budoucna pozitivně rozvíjet.

Po přestávce následovaly referáty notáře *Prof. Dr. Dr. Herberta Grziwotze* k otázkám notářského zápisu smluv a *Prof. Dr. Tobiáše Helmse* z Univerzity v Marburgu k souvisejícím otázkám z oblasti mezinárodního soukromého práva a evropského práva. Provedl rozbor nařízení, která se zabývají ochranou práv dětí.

Druhý den konference navázaly na německé kolegy odborníci z dalších členských i nečlenských zemí (Švýcarsko, Norsko) Evropské unie, kteří ve svých vystoupeních informovali o jejich národním přístupu k řešení sledovaných otázek. V pátek 8. 10. 2010 zahájila program konference *Prof. Dr. Regina E. Aebi-Müller* z Lucernu¹, jež komplexně představila švýcarskou právní úpravu práv dítěte se zaměřením na participační práva a na výkon rodičovské zodpovědnosti. Následovala *Prof. Dr. Susanne Ferrari* ze Štýrského Hradce, která se zaměřila spíše na situace, se kterými rakouské rodinné právo počítá, tedy, kdy soud přizná rodičovskou zodpovědnost jednomu rodiči.

Po přestávce se slova ujali představitelé frankofonní části Evropy, *Prof. Walter Pintens* z Lovaně v Belgii a *Prof. Dr. Frédérique Ferrand* z Lyonu ve Francii. U těchto referujících bylo zřejmé, že jejich právní řády jsou podobné. Mimo jiné referovali již i o praktických zkušenostech se zásadou výlučné společné rodičovské zodpovědnosti i o zkušenostech se střídavou výchovou po rozvodu manželství.

Další blok byl věnován zemím bývalého východního bloku Evropy, vystoupily *JUDr. Lenka Westphalová*, Ph.D. z Olomouce, Česká republika a *Prof. Dr. Barbara Novak* z Ljubljany, Slovinsko. Český referát vložil důraz na to, že v případě rozhodování o dítěti musí být rozhodováno co nejrychleji, aby prostým plynutím času nedošlo k utvoření výchovné situace, kterou je později velmi těžké změnit. Dále byla vyzdvihnuta snaha zákonodárce přispět k alternativním způsobům řešení konfliktu. Slovinský příspěvek zaujal především skutečností, že tam neexistuje soukromoprávní kodex a ani se nepřipravuje. K tématu se vyslovila tak, že slovinské právo nerozlišuje manželské a nemanželské děti, tedy rodiče mají vždy společnou rodičovskou zodpovědnost. Hovořila také o úpravě styku rodiče s dítětem.

Posledního bloku příspěvků se ujali *Dr. Anneken Sperr* z Bergenu, Norsko a *Adrian Ward, MBE, LL.B.* z Glasgow, Skotsko. Norská právní úprava je tradičně velmi progresivní a proto referující hovořila o možnosti zápisu dvou rodičů stejného pohlaví do matriky. Zajímavý byl také pohled do praktického uplatnění mediace, která má v Norsku velkou tradici. Poslední referující zahrnul do svého příspěvku jak skotskou právní úpravu, tak anglickou a svůj pohled nabídl jak z teoretické roviny, tak z praktické, jelikož je praktikujícím advokátem ve Skotsku. Hovořil o různých věkových hranicích, které určují způsobilost k právním úkonům nezletilých. Zaměřil se také na zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízeních, která se ho týkají.

Závěrečného slova se ujal *Prof. Dr. Dr. hc. mult. Dieter Henrich* z pořádající univerzity. Pokusil se shrnout závěry konference a to v několika oblastech. Hovořil jednak o konfliktech při zániku vztahů

¹ Ordinaria für Privatrecht und Privatrechtsvergleichung, Universität Luzern.

mezi rodiči – rozvod, rozchod, dále o konfliktech při výkonu rodičovské zodpovědnosti a o různých úpravách zjišťování názoru nezletilého dítěte. Vyjádřil také naději v konání dalšího, neméně úspěšného ročníku sympozia evropského rodinného práva.

Jako účastnice konference z České republiky si dovoluji zhodnotit, že její konání bylo velmi přínosné, zejména pro budoucí aplikaci nové právní úpravy v novém občanském zákoníku, který práva dítěte ještě podrobněji definuje (např. právo na styk). I jiné právní předpisy aktuálně reagovaly na výše uvedené téma, ať jde již o nový zákon o mediaci nebo zákon o zdravotních službách.

JUDr. Lenka Westphalová, Ph.D.

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Kolokvium „Státoprávní vztahy českého státu a římskoněmecké říše ve středověku a jejich důsledky pro další vývoj“

V letošním roce si připomínáme 800 leté výročí, které uplynulo od vydání Zlaté buly sicilské, která je dnes všeobecně vnímána jako jeden z dokladů hlubokých kořenů české státnosti. Ve všeobecném povědomí je dnes známa především jako listina, která zaručovala dědičnost královského titulu českých panovníků. Její význam byl však daleko širší a komplikovanější, což bylo jistě dobrým důvodem pro setkání právních i obecných historiků k zamyšlení se nad základními problémy existence a vývoje českého státu a jeho mezinárodního postavení ve středověku a na začátku novověku – především pak ve vztahu k jeho západním sousedům.

Dne 17. října 2012 uspořádala Katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity a právněhistorická společnost The European Society for History of Law v zasedací místnosti brněnské právnické fakulty vědecké kolokvium pod názvem „Státoprávní vztahy českého státu a římskoněmecké říše ve středověku a jejich důsledky pro další vývoj“.

V úvodu přítomné přivítal vedoucí Katedry dějin státu a práva PrF MU prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. a konstatoval, že toto setkání obecných historiků s historiky právními je po dlouhé době první, a zdůraznil nutnost právě takovýchto střetávání i v budoucnosti. Kolokvium bylo rozděleno do dvou bloků a vlastní jednání řídil doc. JUDr. Karel Schelle, CSc.

Nejdůležitějším hostem kolokvia byl prof. PhDr. Martin Wihoda, Ph.D. z Historického ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, tedy jeden z největších českých odborníků na problematiku Zlaté buly sicilské. Ve svém úvodním referátu pod názvem „Zlatá bula sicilská v souřadnicích historického myšlení“ tak přítomné účastníky kolokvia seznámil s dobovým významem této listiny v době jejího vzniku a poukázal na paradox, že se jí významu dostalo až ve stoletích následujících. Zdůrazněna byla chybná interpretace Václava Hájka z Libočan, jehož výklad však značně ovlivnil vnímání Zlaté buly v moderní době. V době osvícenství se Zlatá bula dostala na „práh zapomnění“ a sám Palacký jí ve svých Dějinách věnoval pouze 2,5 řádku. Až Václav Vladivoj Tomek poprvé poznal, že Zlatá bula má státoprávní hodnotu a že zásadně určovala postavení českého státu k říšskoněmecké říši. Jak prof. Wihoda uvedl, právě v tomto období tak započaly spory mezi českou a německou historiografií o charakter Zlaté buly a především o to, jak to bylo s poměrem Čech k Říši, neboť právě na konci 19. a začátku 20. století toto hrálo v politickém boji o české státní právo významnou roli. Diskuze o poměru českého státu k Říši se přenesly i do meziválečného období a vrcholem její dezinterpretace byly dle Wihody výklady akademika Václava Vaněčka po druhé světové válce, který v ní viděl pokus o německý revanšismus a nacionalismus. Na konci svého vystoupení prof. Wihoda poukázal na to, že v diskuzích o Zlaté bule nikdy nešlo o její věrnou interpretaci, nýbrž tato listina byla zneužívána nejprve v dynastických a poté v nacionálních sporech.

Druhým přednášejícím byl Mgr. Robert Antonín, Ph.D. z Ústavu historických věd Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, jehož příspěvek se věnoval posledním Přemyslovcům a volbě říšskoněmeckých králů v druhé polovině 13. století, tedy době kvalitativních i kvantitativních proměn české společnosti. Ve svém referátu se věnoval dvěma hlavními tematickým okruhům. Prvním z nich byla